

Огляд
результатів наукової діяльності установ Національної академії
педагогічних наук України
за 2018 р.
(за матеріалами Загальних зборів НАПН України
5 квітня 2019 р.)

Укладачі:
Рапіна Л. А.,
науковий співробітник
відділу наукової реферативної та аналітичної інформації
у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлиського,
Селецький А. В.,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації
у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлиського

5 квітня 2019 р. відбулися загальні збори НАПН України. На пленарному засіданні учені заслухали і обговорили доповідь президента НАПН України Василя Кременя «Звіт про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2018 році та завдання на 2019 рік». У заході взяли участь: народний депутат України академік НАПН України Віталій Курило, перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти член-кореспондент НАПН України Олександр Співаковський, перший заступник міністра освіти і науки України Павло Хобзей, директор департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування МОН України Андрій Шевцов, президент Співки ректорів ВНЗ дійсний член НАПН України Леонід Губерський, віце-президент НАН України Сергій Пирожков, віце-президент Національної академії правових наук України, керівник Київського регіонального центру Наталія Кузнецова.

Учасники загальних зборів прослухали доповіді академіків-секретарів відділень НАПН України: загальної педагогіки та філософії освіти – Світлани Сисоевої; психології, вікової фізіології та дефектології – Сергія Максименка; загальної середньої освіти – Олександра Ляшенка; професійної освіти і освіти дорослих – Неллі Ничкало; вищої освіти – Петра Сауха. Про напрями змін у

професійній та фаховій передвищій освіті в інноваційному контексті йшлося у виступі дійсного члена НАПН України, директора Інституту професійно-технічної освіти НАПН України Валентини Радкевич. Наукове забезпечення Нової української школи стало темою виступу заступника директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки НАПН України Тетяни Засекіної. Дійсний член НАПН України Юрій Кузнецов поділився інформацією про проблеми методології гуманітарних наук.

На зборах висловлювали своє бачення перспектив розвитку педагогічних наук і молоді вчені НАПН України – старший науковий співробітник відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, голова ради молодих учених НАПН України Людмила Дяченко і в. о. завідувача лабораторії соціальної психології особистості Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, стипендіат Кабінету Міністрів України Марина Дворник.

На заході вручено державні нагороди, відзнаки та почесні дипломи НАПН України. Зокрема, за значний внесок у розвиток національної науки і освіти та багаторічну плідну наукову діяльність було нагороджено Орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня академіка-секретаря відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України Неллю Ничкало, орденом «За заслуги» III ступеня – завідувача лабораторії Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України Валентина Моляка, почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки» присвоєно головному науковому співробітнику Інституту вищої освіти НАПН України Жанні Талановій. Відбулося також нагородження переможців конкурсу НАПН України за кращі наукові роботи 2018 року.

У своїй доповіді президент НАПН України академік В. Г. Гремень наголосив на тому, що звітний 2018 рік став етапом подальшого зростання ролі та ефективності НАПН України в теоретико-методологічному і науково-методичному забезпеченні реформ освітньої і наукової сфер.

Зокрема, було зазначено, що результативній роботі академії сприяла взаємодія з Міністерством освіти і науки, Комітетом Верховної Ради України з

питань науки і освіти, Національною радою України з питань розвитку науки і технологій, Національною і національними галузевими академіями наук, Спілкою ректорів вищих навчальних закладів й іншими. Ми постійно відчували підтримку Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України.

Європейський вектор розвитку – впровадження положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною щодо освіти і науки – був забезпечений, зокрема, співпрацею з Національним Еразмус+ офісом в Україні, участю в Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», Британською радою, іншими міжнародними організаціями.

На думку доповідача, усі п'ять відділень НАПН України координували зусилля щодо залучення членів відділень і вчених підвідомчих установ для розроблення концептуальних засад модернізації освітньої і наукової сфер. Насамперед це стосується розроблення нових спеціальних законів України «Про повну загальну середню освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про освіту дорослих», інших законодавчих і нормативно-правових актів, Концепції розвитку педагогічної освіти тощо.

На загальних зборах НАПН України у 2018 р. розглянуто питання «Проблеми модернізації змісту освіти в умовах реформування української школи». Проведено два важливих методологічних семінари «Концептуальні засади розроблення Національного рейтингу закладів вищої освіти» та «Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи», рекомендації яких направлено органам державної влади.

Аналізуючи експерту діяльність академії, В. Г. Кремень зазначив, що вчені усіх відділень у складі робочих груп брали участь у роботі із розроблення законодавства, науково-методичних комісіях зі створення державних стандартів тощо. Під головуванням першого віце-президента НАПН України академіка Володимира Лугового міжнародна Конкурсна комісія з відбору членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти сформувала новий склад агентства, який після затвердження урядом приступив до роботи.

Від НАПН України до агентства обрано завідувача відділу Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Наталію Авшенюк.

До програмного комітету «Європа у мінливому світі – інклюзивні, інноваційні та свідомі суспільства», відповідального за моніторинг виконання Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», за конкурсом обрано та затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України Олену Локшину, завідувача відділу Інституту педагогіки НАПН України.

У звітному році в контексті реалізації Стратегії розвитку НАПН України на 2016-2022 рр., Пріоритетних напрямів наукових досліджень НАПН України на 2018-2022 рр. та оновленого у 2018 році Статуту було суттєво підвищено організаційний і дослідницький потенціал академії.

Основні кількісні показники роботи установи за звітний період президент академії В. Г. Кремень підкріпив оновленими цифровими даними. Зокрема, чисельність оптимізованого складу наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників становить 1039 осіб. З них майже 76% працюють за основним місцем роботи, з яких 68% мають наукові ступені (131 доктор і 406 кандидатів наук).

За пропозицією колективу Інституту спеціальної педагогіки його перейменовано в Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. А Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих присвоєно ім'я Івана Зязюна.

Учені підвідомчих установ виконували 97 наукових досліджень, з яких 61 (63%) фундаментальне і 36 (37%) прикладних. У 2019 р. це співвідношення становило 50:50. Окрім цього, дійсні члени і члени-кореспонденти виконували 154 індивідуальні теми.

Члени НАПН України та підвідомчих установ опублікували понад 2,5 тис. праць, зокрема 99 монографій, 109 підручників і навчальних посібників, дві тисячі статей. Порівняно з 2017 роком майже вдвічі – до 122 – зросла кількість розроблених науковими працівниками академії інноваційних освітніх, педагогічних і психологічних технологій.

У 2018 році присуджено Державну премію України в галузі освіти за комплексну науково-прикладну роботу «Освітня технологія «Радість розвитку» – партнерська взаємодія дорослих та дітей» вченим лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г.С. Костюка: завідувачеві лабораторії Тамарі Піроженко та канд. психол. наук Світлані Ладивір і Олені Хартман. Премію Президента України для молодих учених за наукову роботу «Міграція сільської молоді до міста як соціально-психологічна проблема трансформаційного суспільства» с.н.с. Інституту соціальної та політичної психології Ірина Губеладзе. Молоді вчені академії отримують стипендію Кабінету Міністрів України.

У 2018 році тривало 110 експериментів, включаючи 45 експериментів всеукраїнського рівня, у понад 1,3 тис. закладах. За кошти державного бюджету видано 58 найменувань друкованої продукції, підготовленої за результатами наукових досліджень. Видано Національний освітньо-науковий глосарій, який містить близько 500 сучасних та актуальних для реформ освітньої і наукової сфер термінів та їх визначень (розширену версію розміщено на сайті та в Електронній бібліотеці академії).

НАПН України та її підвідомчі установи є засновниками (співзасновниками) 54 наукових періодичних видань, з яких 46 друкованих та вісім електронних. Електронне видання «Інформаційні технології і засоби навчання» (головний редактор – академік Валерій Биков) віднесено до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України. Також 43 найменування (80%) наукової періодики віднесено до категорії «В». З-поміж них 19 видань присвоюють статтям DOI, 30 – представлено у наукометричних базах даних. У 2018 році з ініціативи академіка Світлани Сисоєвої засновано англomовний науковий рецензований журнал НАПН України «Education: Modern Discourses» («Освіта: сучасні дискурси»), який позитивно сприйнятий міжнародною фаховою спільнотою.

Покращилися показники публікаційної активності вчених академії в світовій системі наукових комунікацій. Зросла частка публікацій у зарубіжних

виданнях – до 15%; кількість публікацій у виданнях, що входять до наукометричних баз даних – до 635, або 22%. Учені підвідомчих установ у 2018 році опублікували 48 статей, члени академії – 39 статей у наукових періодичних виданнях і матеріалах конференцій, що індексуються наукометричними базами даних Scopus та Web of Science Core Collection.

Посилено роботу з представлення діяльності вчених в інформаційному науково-освітньому просторі. У 2018 році до Електронної бібліотеки НАПН України внесено 1,8 тис. ресурсів, підготовлених за результатами наукових досліджень. Загалом у бібліотеці зосереджено близько 14 тис. ресурсів, які тільки у 2018 році завантажено майже 1 млн разів, що вдвічі більше проти 2017 року.

Істотно зросла, за словами В. Г. Кременя, чисельність учених з присвоєними цифровими ідентифікаторами, а в інститутах психології імені Г.С. Костюка, спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка та професійно-технічної освіти досягла 100%. Тепер понад 800 (96%) наукових працівників підвідомчих установ мають профілі у Google Scholar, 80% з яких представлено в системі «Бібліометрика української науки»; h-індекс 11 і більше має 71 учений. Учені академії входять до наукових рад і редакційних колегій 46 зарубіжних періодичних видань. Десять підвідомчих установ представлено на 25–147 місцях Рейтингу університетів і науково-дослідних інститутів країни, що підготовлений Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського.

Ученим, аспірантам, докторантам НАПН України за кошти державного бюджету надано доступ до зарубіжних повнотекстових і реферативних баз даних фірми EBSCO Publishing на базі ДНПБ імені В.О. Сухомлинського.

Учені НАПН України брали активну участь у науковій експертизі законопроектів, інших державних актів, освітніх інновацій. Підготовлено і направлено Комітету ВР України з питань науки і освіти понад 110 пропозицій, висновків, аналітичних матеріалів до парламентських слухань, засідань і круглих столів. Направлено численні експертні висновки на запити МОН, Мінмолодьспорту, Мінсоцполітики, інших органів і організацій.

У 2018 році продовжувалося виконання Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2017–2020 роки, яка синхронізована із Середньостроковим планом пріоритетних дій уряду до 2020 року та забезпечує реалізацію законодавства щодо реформ у сфері освіти і науки.

Упродовж 2018 р. учені академії брали активну участь у чотирьох міжнародних виставках. Провели 184 конференції, педагогічні читання, семінари, круглі столи, були організаторами і співорганізаторами 430 науково-комунікаційних заходів та 2,8 тис. раз брали участь у масових заходах – з'їздах, конгресах, симпозіумах, конференціях тощо.

Окремої уваги, на думку доповідача, заслуговує організований НАПН України, Відділенням загальної середньої освіти, Інститутом педагогіки круглий стіл з проблем природничо-математичної освіти за участі МОН України, Інституту модернізації змісту освіти, НАН України, учителів, представників громадських організацій.

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в НАПН України здійснювалась через аспірантуру і докторантуру 11 підвідомчих установ у чотирьох галузях знань за 10 спеціальностями у рамках 62 наукових шкіл. З 2016 р. здійснюється прийом аспірантів для підготовки докторів філософії. В аспірантурі навчалося 286 осіб, з них 65 – за державним замовленням; у докторантурі – 34 особи, зокрема 23 за державним замовленням. Зменшення показників прийому до аспірантури за державним замовленням у звітному році компенсовано зрослими обсягами прийому аспірантів за контрактом.

У 16 спеціалізованих учених радах десяти підвідомчих установ за минулий рік захищено 106 дисертаційних робіт: 31 докторську і 75 кандидатських. Порівняно з 2017 року більше захищено дисертацій докторантами і аспірантами підвідомчих установ – відповідно 14 і 36 осіб. Ефективність підготовки в аспірантурі НАПН України порівняно з загальнонаціональним показником для наукових установ України (11,6%) вища і становить 14,6%.

Діяльність Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (голова – академік Олександра Савченко) здійснювалася з участю 92 провідних учених наукових установ і закладів вищої освіти України в рамках чотирьох секцій. Розглянуто близько 600 тем дисертаційних досліджень, скориговано теми 56% докторських і 48% кандидатських дисертацій.

Підготовка бакалаврів і магістрів проводилася в УМО та Інституті ПТО за дев'ятьма спеціальностями. Усього за кошти фізичних та юридичних осіб підготовлено 310 бакалаврів і магістрів, прийнято 460 осіб, навчається 1,2 тис. осіб.

Підвищення кваліфікації здійснювалася в УМО та Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. Підвищили кваліфікацію понад 6 тис. керівників освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників, з них 5 тис. за державним замовленням. Інститути вищої освіти, ПТО та спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка розширили провадження освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти.

Важливим для європейської і світової інтеграції академії стало зростання міжнародної діяльності підвідомчих установ. У 2018 році реалізовувалося 45 міжнародних проектів і програм. Разом із зарубіжними партнерами проведено 117 науково-практичних заходів, що на 33 заходи більше, ніж у 2017 році.

Протягом звітнього періоду, за твердженням президента НАПН України, збільшилася чисельність учених установи, які стали членами іноземних академій, міжнародних наукових товариств: з 43 у 2017 році до 50 у 2018 році. Продовжувалася наукова співпраця з 37 іноземними членами НАПН України, які представляють 13 країн світу, науковими установами і закладами освіти у межах 28 угод, укладених НАПН України, та в межах сотень угод підвідомчих установ з установами і закладами зарубіжних країн, міжнародними організаціями та фондами, у 2018 році укладено 15 нових угод. Водночас зменшилася чисельність учених, які виїжджали за кордон з метою стажування,

навчання, підвищення кваліфікації, викладацької і дослідницької роботи, з 139 осіб до 85 осіб.

Розширилося інформування освітньої громадськості і суспільства про діяльність академії в освітянських виданнях. Кількість публікацій у друкованих ЗМІ та Інтернеті збільшилася з 600 до 850. Для ефективнішого висвітлення становлення і сучасної діяльності академії створено Науково-інформаційний центр НАПН України та модернізовано академічний сайт.

Фінансування академії в 2018 році із загального фонду державного бюджету становило 188,6 млн грн, зокрема на фундаментальні і прикладні дослідження – 136,3 млн грн, на підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів – 6,5 млн грн, підвищення кваліфікації – 23,9 млн грн. Порівняно з 2017 роком, фінансування збільшилося на 15%, що пов'язано зі збільшенням посадових окладів на 10,1%, мінімальної заробітної плати на 16,3%, виділенням капітальних видатків.

Також отримано 24,6 млн грн за спеціальним фондом бюджету, що на 10,6% більше, ніж у 2017 році, і становить 11,5% від консолідованого бюджету академії. Виділені кошти реалізовано повною мірою із дотриманням законодавства. Як й інші головні розпорядники державних коштів на науку, академія звітувала у Науковому комітеті Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

Усе зазначене свідчить, що у звітному періоді академія активно діяла і розвивалася.

Далі В. Г. Кремень виокремив низку питань, які потребують системної уваги і поліпшення колективу академії в поточному році.

Перше. Ще більше треба зосередитися на пріоритетах державної освітньо-наукової політики, зокрема на Плані пріоритетних дій уряду на 2019 рік. Це, насамперед, стосується формування засобами освіти інноваційної людини відповідно до її задатків і здібностей, конкурентоспроможного людського капіталу шляхом підвищення якості освіти, її доступності для всіх

категорій громадян від народження, застосування інноваційних форм і методів навчання.

Друге. Ураховуючи, що цей рік є дуже важливим у розробленні системи спеціальних освітніх законів, учені академії мають максимально сприяти врахуванню у законодавчих документах найсучасніших світових, європейських, національних досягнень і тенденцій у сферах освіти і науки.

Третє. Посилення інтернаціоналізації і потреба підвищення національної конкурентоспроможності вимагають продовження курсу на осучаснення діяльності і академії, і окремих установ, і кожного вченого, що передбачає такі кроки: активізувати участь у підготовці і виконанні міжнародних проектів і програм, насамперед, Еразмус+ та Горизонт 2020, інших двосторонніх проектах; продовжити представлення профілів усіх учених у вітчизняному та міжнародному наукометричному просторі; необхідно більш динамічно просуватися до фахово достатнього оволодіння англійською мовою, засобами і методами доступу до джерел сучасної наукової інформації, опанування інформаційно-комунікаційних технологій; потрібно більш ефективно використовувати і далі розвивати Електронну бібліотеку НАПН України.

Четверте. Необхідно наполегливо готуватися до повномасштабного запровадження в науковій і науково-технічній діяльності конкурсних засад функціонування наукових установ, їх підрозділів (відділів і лабораторій) та грантового розподілу коштів. З цією метою важливо: продовжити практику відбору і делегування представників академії, наукових установ до органів, що регулюють якість освіти, досліджень і розробок – Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Науково-методичної ради МОН України, Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, Наукової ради Національного фонду досліджень, Експертної комісії з проведення державної атестації наукових установ; моніторити підготовку і брати участь у фаховій експертизі проектів нормативно-правових документів, що стосуються освітньої, наукової і науково-технічної, інноваційної діяльності.

П'яте. Особливу увагу приділити рівню виконання наукових досліджень, конкурентоспроможності отриманих результатів, створеної продукції, недопущенню академічної недоброчесності. Необхідно активізувати участь учених у здобутті державних премій України в галузі освіти, науки і техніки, а також премій і стипендій Верховної Ради України, Президента України і Кабінету Міністрів України для молодих вчених. Потрібно розширити практику отримання правоохоронних документів (авторських свідоцтв, патентів) на об'єкти права інтелектуальної власності, що підтверджують високий рівень результатів (продукції) наукових досліджень. Запровадити у наукових відділах і лабораторіях, установах, в академії систему мотивації до конкурентоспроможної діяльності шляхом кадрової і фінансової підтримки ефективних колективів учених, які працюють на рівні кращих світових і вітчизняних зразків. Показник упровадження продукції за результатами наукових досліджень має стати ключовим підтвердженням вагомості, актуальності та значущості наукової і науково-технічної діяльності.

Шосте. Особливу увагу приділити становленню й розвитку молодих учених, їх швидкому і повноцінному включенню в життя колективів.

Час висуває зрілі вимоги до діяльності НАПН України. Дозвольте висловити переконання, що вчені академії зроблять все можливе для розвитку освіти і науки України, для зміцнення нашої держави і створення достойних умов життя українців!

Повний Звіт «Про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2018 році», довідник «Наукова продукція Національної академії педагогічних наук України, рекомендована для впровадження» і повний текст доповіді президента НАПН України Василя Кременя «Про діяльність НАПН України у 2018 році та завдання на 2019 рік» оприлюднено на сайті НАПН України.

Загальним зборам академії традиційно передував **методологічний семінар** «Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні

процеси і перспективи розвитку», який відбувся 4 квітня 2019 р. у НАПН України.

Масовий захід науковців академії привітав президент НАПН України Василь Кремень. Про цифрову трансформацію суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України йшлося у доповіді дійсного члена НАПН України, директора Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України Валерія Бикова.

Учасники заходу мали нагоду прослухати виступи: доктора педагогічних наук, директора Українського інституту науково-технічної експертизи та інформації Володимира Камишина («Від цифровізації науки і освіти до «відкритої науки і освіти»); дійсного члена НАПН України, першого віце-президента НАПН України Володимира Лугового («Виклики наукометрії для фахової періодики Національної академії педагогічних наук України»); член-кореспондента НАПН України, заступника директора Інституту соціальної та політичної психології НАПН України Любові Найдьоновой («Психологічне благополуччя в інформаційно-цифровому освітньому просторі: виклики кіберсоціалізації»); член-кореспондента НАПН України, проректора Університету менеджменту освіти НАПН України Олега Спіріна («Інформаційно-цифрові технології підтримки науково-педагогічних досліджень»); доктора педагогічних наук, завідувачки відділу Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України Світлани Литвинової («Тренди цифровізації загальної середньої освіти»); член-кореспондента НАПН України, проректора Київського університету імені Бориса Грінченка Наталії Морзе («Розвиток цифрової компетентності педагогічного працівника»); дійсного члена НАПН України, завідувачки лабораторії Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України Марини Смульсон («Психологічні засади проектування віртуального освітнього простору дорослих»); кандидата педагогічних наук, докторанта Інституту професійно-технічної освіти НАПН України Олександра Базелюка («Цифровізація професійної освіти як глобальний соціоприродний процес»);

завідувача відділу ДНПБ України ім. Василя Сухомлинського Лариси Самчук («Електронні ресурси Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського як складник інформаційного освітнього простору України»).